Met topdirigent Paavo Järvi naar het Pärnu Muziekfestival in Estland

‘Dit orkest straalt hoop, verandering en initiatief uit’

Toen de Estse topdirigent Paavo Järvi een kind was, bracht hij zijn vakanties door in Pärnu. Na een ballingschap in het buitenland keerde hij terug naar de ‘zomerhoofdstad’ van Estland. Zijn zomerfestival en festivalorkest slaan een brug tussen noten, natie en natuur. **TOM JANSSENS**

Handen hoog wie zijn Estse muziek kent. Gemeten naar de afzetmarkt moeten de werken van Arvo Pärt ’s lands bekendste exportproducten zijn. Van alle levende componisten is deze monnikenbaard met waterige ogen degene met het grootste publiek. Zijn kaal geschraapte, mystieke openbaringsmuziek – eeuwenoud en spiksplinternieuw tegelijk – herken je uit de duizend. Pärt dus, maar wat met de rest?

Iedereen in Estland kent Neeme Järvi, de imponerende, volwangige dirigent die in juni zijn tachtigste verjaardag vierde. Hij begon zijn carrière in Leningrad, al is daar op zijn website weinig van te merken. Online laat Järvi zijn levensloop starten in 1980, het jaar waarin hij zijn staatsmedaille in Tallinn achterliet en met zijn gezin naar Amerika emigreerde. Het was het jaar waarin de Sovjet-Unie de Olympische Spelen kreeg toegewezen. Om een goede beurt te maken liet het Brezjnev-regime de grens op tochtgat staan, zodat dissidente stemmen geruisloos het land konden verlaten. Järvi greep zijn kans.

Als chef van het Ests Radio-Symfonieorkest had hij zich met tegendraadse repertoirekeuzes meermaals de woede van Moskou op de hals gehaald. Vooral Järvi’s uitvoeringen van Pärts *Credo* hadden een schokgolf door de communistische partij gejaagd. Religieuze muziek, dissonant bovendien: waar zijn die Esten nu mee bezig?

Zomerhoofdstad

‘Al die tegenkanting en aansprakelijkheid, ik was het gewoon spuugzat’, vertelt Neeme Järvi. Onder de hete middagzon vertelt de geëerde dirigent met snelle, sonore stem over zijn carrière in de Sovjettijd. Plaats van ons gesprek: het dakterras van een spahotel in Pärnu, de idyllische badplaats waar hij drie zomermaanden per jaar aan de Sovjetrepressie ontsnapte.

Niet enkel Järvi wist waar Pärnu op de kaart lag. Ook componist Dimitri Sjostakovitsj pakte zijn badkostuum met het zonzee-strandstadje in zijn achterhoofd en violist David Oistrach had er een datsja waar hij zomerlessen gaf. Vakantie dichter bij het Westen was voor hen niet mogelijk.

Järvi: ‘Mijn moeder is in Pärnu geboren, wat ook de hoofdreden is waarom ik dit kalme stadje zo koester. De natuur en de kustlijn zijn prachtig, het is een plek waar je volledig tot rust kan komen. Toch heeft Pärnu ook een culturele betekenis: de eerste krant in de Estse taal werd hier gedrukt. Verschillende Sovjetmusici die niet naar de Zwarte Zee gingen, brachten hier hun vakantie door. En nu is er het Pärnu Muziekfestival, waarmee we grote ambities hebben. Pärnu is geen Londen of Berlijn, maar de nietigheid ervan speelt ons in het voordeel.’

Rust in een strandstad

Het Pärnu Muziekfestival is een van de minder bekende zomerfestivals voor klassieke muziek. De artistieke leiding ligt in handen van Neemes zoon, dirigent Paavo Järvi. Die riep Pärnu in 2010 uit tot thuishaven van zijn Estonian Festival Orchestra, een bonte groep van topmusici en beloftevolle Estse studenten. Op het programma: Baltische muziek, meestercursussen, kwaliteitsconcerten, nu en dan een stersolist. Vormelijk verschilt het festival weinig van andere zomerfestivals. Wat het voor heeft op de concurrentie: bezieling en bescheidenheid.

Pärnu vroeger: houten strandcabines, een casino in jugendstil, kleurig getimmerde datsja’s, beboste straten. De ‘zomerhoofdstad van Estland’ ziet er ongeveer nog steeds zo uit, alleen dragen de meisjes bikini’s en is het kursaal een luxehotel geworden. Maar de idyllische rust, zo zeldzaam voor een strandstad, die heerst nog steeds. Al kan dat ook aan de tijd van het jaar liggen. Wanneer het Pärnu Muziekfestival opent, zitten de meer lawaaiige Russen alweer op de schoolbanken.

Vakantiekiekje: Sjostakovitsj (m.) met Paavo en Neeme Järvi (r.). © rr

Ruimteschip

Nog iets wat Pärnu de moeite waard maakt: een eersteklas concertzaal. De kleine ‘Kontserdimaja’ die aan de oevers van het water is neergezet, is vintage Scandinavische architectuur. Een ovalen huls in glas en staal herbergt een hippe lobby vol pasteltinten en een zilverkleurige zaal die lijkt op de kapel van een ruimteschip. De sound is warm en helder tegelijk. ‘Een klein wonder’, volgens Neeme Järvi. ‘De ironie is dat Pärnu een up-to-date concertplek heeft, terwijl Tallinn het moet doen met een afgeleefde zaal uit de negentiende eeuw.’

Op een van de avonden dat ik er ben, troepen jonge musici van het Estonian Festival Orchestra samen voor een concert met Estse muziek. Gisteren hadden ze hun handen vol met een symfonie van Sjostakovitsj, morgen staat Mozart op het programma. De vertolkingen zijn niet perfect, maar vallen op door enthousiasme en musiceerplezier. Van Veljo Tormis klinken verschroefde volksliedjes voor strijkkwartet. Ronduit prachtig is een ensemblestuk van Toivo Tulev, *Now comes good sailing*: serenademuziek die klinkt als langzaam uiteengerafelde jazz. Verder twee pianotrio’s van Erkki-Sven Tüür, de rockerige vijftiger die met pianoclusters, extatische arpeggio’s, ontregelde klankstromen en flonkerende kleuren sublieme cocktails mixt.

Wat verleent Estse muziek haar eigen glans? De ochtend na het concert wijst Paavo Järvi naar het raam. ‘Men zegt dat het iets in de lucht is, een mengeling van Russische, Duitse en Scandinavische invloeden.’ De dirigent neemt een flinke teug koffie: het avondje stappen met zijn muzikanten in het nabije Café Passion is er nog niet helemaal uit. ‘Nuchter bekeken kan je niet generaliseren: Estse muziek is muziek die geschreven werd door een Est, punt. Maar als je echt wil, kun je het misschien wel horen: de ruwheid van de taal, de ritualistische aardsheid.’

Mindset

Een halfuur later springt Paavo op de bok voor de orkestrepetitie van die dag. De Estse televisie is present, iedereen zit scherp om zich te tonen. Op de pupiters ligt de *Tweede symfonie* van Jean Sibelius, muziek waarmee het Estonian Festival Orchestra de maat wil meten. Er is werk aan de winkel, Järvi windt er geen doekjes om. ‘Veel van de musici hebben deze muziek nooit of zelden gespeeld. Je moet van nul beginnen en alles uitleggen. Maar dat maakt het ook extra interessant: dit orkest kan nog een unieke sound creëren.’

De snelheid en aandacht waarmee de spelers van het Estonian Festival Orchestra Järvi’s aanwijzingen oppikken, is frappant. De ene helft bestaat uit professionele musici uit Bremen, Frankfurt of Parijs, de andere helft uit Estse studenten of spelers van het Tallinna Kammerorkester. Een *luxury scratch band*, merkte een recensent op. ‘Ieder jaar zie ik een originele mix van vertrouwde en nieuwe gezichten voor me’, zegt Järvi. Die onvoorspelbaarheid houdt de spanning erin, maar typeert ook de mindset van dit orkest. Niet talmen, maar spelen.

Wie komt voor gestroomlijnde perfectie, heeft in Pärnu niks te zoeken. De muziekfan die zich een stoeterij aan sterren wenst, is beter af in Salzburg of Verbier. Paavo Järvi: ‘De origine van dit festival ligt in de dirigentenlessen die mijn vader hier organiseerde. Ook ikzelf houd eraan om meestercursussen te geven en jong talent een kans te geven. Gek genoeg steek ik daar soms meer van op dan zij. Omdat je uitgedaagd wordt steeds opnieuw te formuleren waar je voor staat.’

Naar aanleiding van het Estse voorzitterschap van de Raad van de EU maken Paavo Järvi en zijn Estonian Festival Orchestra in januari 2018 hun eerste Europese tournee, die in Brussel begint. Järvi: ‘Ik wilde een orkest dat hoge professionaliteit paart aan de energie en spirit die op een festival thuishoort. Met die boodschap ben ik ook naar de minister van Cultuur gestapt. Estland is een land in volle ontwikkeling, het barst hier van de start-ups. Zo heb ik dit festivalorkest ook voorgesteld: een start-uproject dat trappelt om op eigen benen te kunnen staan.’

Taaie klus. Sponsors worden gezocht, de logistieke organisatie berust op vier schouders. En dan ligt Pärnu nog letterlijk in een uithoek van Europa ook. Toch is Järvi optimistisch. ‘Dat ik hier een muziekfestival en een orkest in het leven mag roepen, is een absolute droom. Dit is de plek waar ik als kind mijn zomers doorbracht, nergens ben ik ooit zo gelukkig geweest. In het Sovjettijdperk was Estland een natie in totale stilstand: niks was mogelijk, niks zou ooit veranderen. Nu is er hoop, verandering en initiatief. Zoiets moet ook dit festival uitademen.’

Al repeterende verrichten de spelers van het Estonian Festival Orchestra een krachttoer. In de concertzaal van Pärnu is een zwoegende Sibelius ineens omgezet in een spel van licht en massa. Je kunt haast niet anders dan denken aan de Baltische zee die even verderop zachtjes tegen de strandlijn klotst. Muziek die voor je ogen vorm en zin krijgt, fascinerender bestaat niet. Pärnu belooft verademing en verwondering, en die krijgt de luisteraar ook.

Estonian Festival Orchestra: 18/1/2018 in Bozar, Brussel.

Paavo Järvi op het strand van zijn geliefde Pärnu. © Kaupo Kikkas

> ‘De ironie is dat het kuststadje Pärnu een up-to-date concertplek heeft, terwijl Tallinn het moet doen met een afgeleefde zaal uit de negentiende eeuw’
> **NEEME JÄRVI**